

Eindexamen geschiedenis vwo 2002-I

havovwo.nl

■ Nederland en Indonesië. Vier eeuwen contact en beïnvloeding

bron 1

Aantallen VOC-schepen van en naar Azië, 1610–1790

jaar	naar Azië	van Azië	waarvan uit:				
	totaal	totaal	Batavia	Ceylon	India	China	elders
1610–1640	415	146	119		6		21
1640–1670	608	323	308	9	5		1
1670–1700	671	430	310	97	13		10
1700–1730	973	757	579	170		1	7
1730–1760	979	789	504	125	87	70	3
1760–1790	880	704	395	96	75	108	30
Totaal	4526	3149	2215	497	186	179	72

ontleend aan: Femme S. Gaastra, *De geschiedenis van de VOC*, Zutphen 1991, pag. 115

Eindexamen geschiedenis vwo 2002-I

havovwo.nl

bron 2

H. Colijn, kamerlid, minister en minister-president voor de ARP in de jaren twintig en dertig, had als militair en ondernemer veel ervaring in Indonesië opgedaan. Over onderwijs en de inlandse beweging schrijft hij in 1928 (de cursiveringen in de tekst zijn van Colijn zelf)

- 1 Het is een regel van en voor alle tijden, dat *politieke* zelfstandigheid slechts bestaanbaar is waar
- 2 economische zelfstandigheid bestaat. Deze laatste moet dus aan de eerste voorafgaan. Het
- 3 omgekeerde is een volstrekte onmogelijkheid. Maar dan is daarmee onze taak als koloniale
- 4 opvoeder toch ook duidelijk aangewezen. En dan *kan* een onderwijspolitiek, die tot gevolg heeft,
- 5 dat zelfs de *gehele* Indische samenleving de beter onderwezenen niet absorberen kan, onmogelijk
- 6 goed zijn.
- 7 De enige juiste politiek is deze, welke er *vooral*, dit is in de *allereerste* plaats, op gericht is de
- 8 onderwezen Inlander te zien in het kader van, en als deel zijner *eigen*, dit is de inlandse,
- 9 maatschappij. Hij moet in die eigen samenleving geabsorbeerd kunnen worden. Alleen dan helpt hij
- 10 die maatschappij mee omhoog trekken.
- 11 Wat wij *nu* doen (...) is ontbindend werken, zelf de brandstof aandragen, die straks door anderen
- 12 zal worden ontstoken.
- 13 Wat wij *nu* doen is in menig opzicht het gezag der inlandse hoofden en van adatinstellingen¹, die
- 14 nog lange tijd niet gemist kunnen worden, ondermijnen. (...)
- 15 Maar wat wij *behoren* te doen, allereerst in het belang der inheemse maatschappij zelf, is er zorg
- 16 voor dragen, dat de inlandse samenleving als *geheel* meer ontwikkeld, economisch sterker wordt;
- 17 meer spankracht en meer absorptievermogen verkrijgt. Eerst als dat bewerkt is, kan men weer *met*
- 18 *vrucht* verder gaan in de richting, die de laatste jaren gevolgd is geworden.

bron: H. Colijn, De Inlandse beweging, in: C. Fasseur (red.), Geld en geweten II, Den Haag 1980, pag. 100

bron 3

Mohammed Hatta, later de eerste premier van de Republiek Indonesië, reageert op Colijns opvattingen over onderwijs en de inlandse beweging

- 1 Het is nu duidelijk, dat hij het karakter van het onderwijs voor de Indonesiërs terug wil brengen tot
- 2 dat van het vroegere utiliteitsonderwijs, om slechts zoveel krachten te leveren, als nodig zijn om de
- 3 lagere staatsadministratie en de Westerse ondernemingen van goedkoop lager personeel en 'skilled'
- 4 werkvolk te voorzien. Eventueel zal Colijn zich niet verzetten tegen een inheems onderwijs in de
- 5 breedte, waaraan de 'eenvoudige inheemse maatschappij' behoefte heeft. Maar onderwijs in de
- 6 diepte of kwalitatief onderwijs, dat mag niet! Want dit fokt intellectuelen, die de nationale vrijheid
- 7 propageren en dusdanig de veiligheid der Westerse ondernemingen in Indonesië in gevaar brengen!

bron: M. Hatta, Kielstra-Colijn als profeten van het Nederlandse koloniale imperialisme, in: C. Fasseur (red.), Geld en geweten II, Den Haag 1980, pag. 107-108

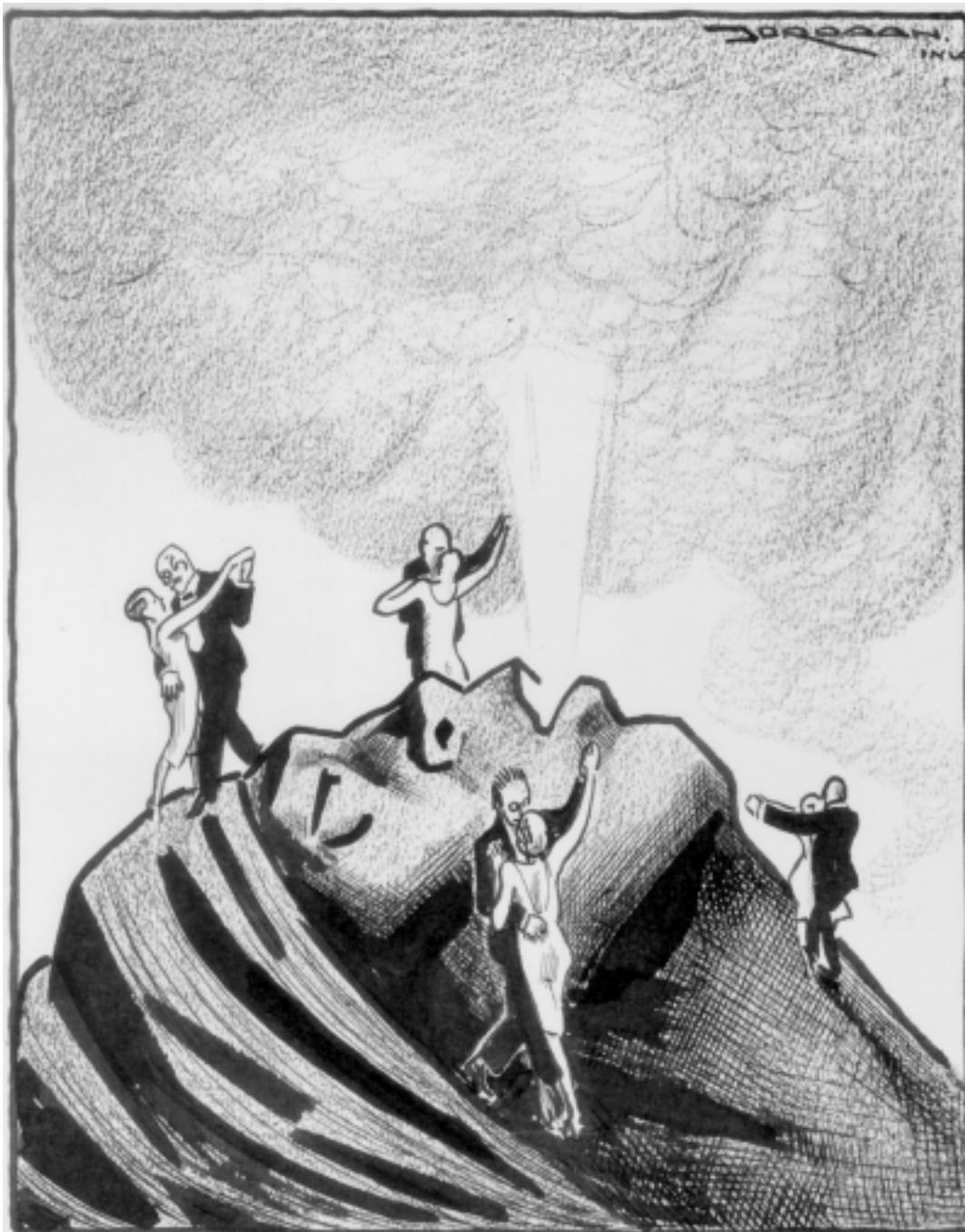
noot 1

Adatinstellingen zijn instellingen die gebaseerd zijn op de traditionele Indonesische rechtspraak en gebruiken.

Eindexamen geschiedenis vwo 2002-I

havovwo.nl

bron 4a *Prent van L.J. Jordaen, circa 1930*

Onderschrift:
..... en Indië danst

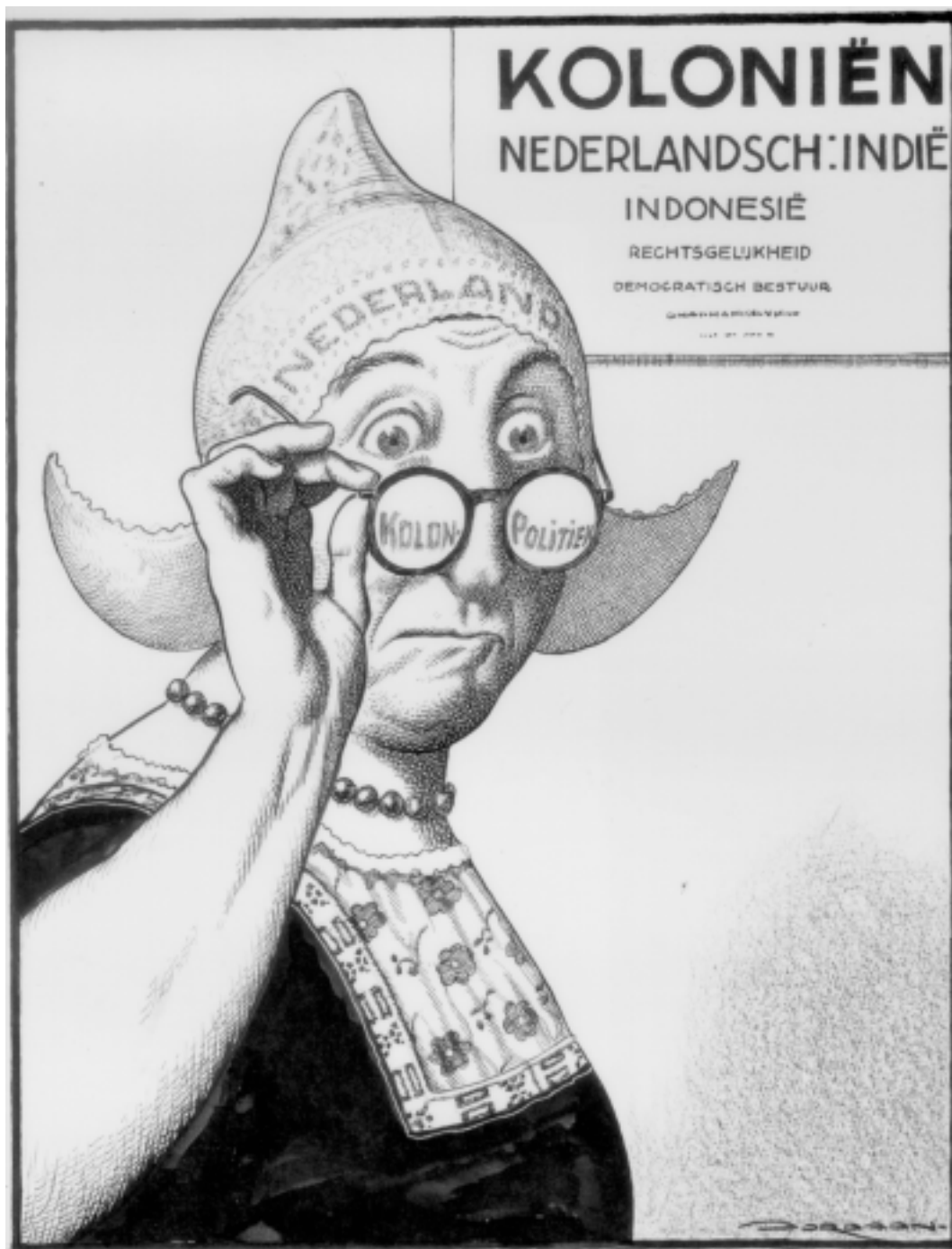
bron: Atlas van Stolk, Rotterdam, archiefnummer J 362

Eindexamen geschiedenis vwo 2002-I

havovwo.nl

bron 4b

Prent van L.J. Jordaan uit *De Groene Amsterdammer* van 6 oktober 1945

Onderschrift:

„Ik geloof warempel dat ik een bril nodig heb!”

bron: *Atlas van Stolk, Rotterdam, archiefnummer J 161*

Eindexamen geschiedenis vwo 2002-I

havovwo.nl

bron 4c

Prent van L.J. Jordaan uit *De Groene Amsterdammer* van 2 juli 1947

Bovenschrift:
Amerika komt tussenbeide.

Onderschrift:
„En nu ophouden met dat gekibbel ... dan krijgen jullie je eisje!”

Toelichting:
Onder op de jas van de politieagent staat Truman (de president van de Verenigde Staten in 1947).

bron: *Atlas van Stolk, Rotterdam, archiefnummer J 1428*

De Sovjet-Unie. Een systeem onder spanning

bron 5

Alexandra Kollontaj (1872–1952) was een vooraanstaande marxiste die zich al vóór de Russische revolutie bezighield met de vraag hoe de verhouding tussen mannen en vrouwen in de socialistische staat zou moeten zijn. In de brochure 'Het gezin en de communistische staat', uit 1918, schreef zij

- 1 Op de plaats van het vroegere gezin groeit een nieuwe vorm van omgang tussen man en vrouw: een
- 2 kameraadschappelijk en warm verbond van twee vrije en zelfstandige, zelf verdienende en
- 3 gelijkberechtigde leden van de communistische maatschappij. Geen 'slavernij' van de vrouw in
- 4 huis meer! Geen ongelijkheid in het gezin! Geen angst van de vrouw om zonder steun en hulp met
- 5 de kinderen achter te blijven, als de man haar in de steek laat. In de communistische staat is de
- 6 vrouw niet meer van haar man afhankelijk, maar van haar eigen arbeidskracht. Niet de man zorgt
- 7 voor haar, maar haar eigen handen.

bron: Alexandra Kollontaj, Een grote liefde, Amsterdam 1984, zonder paginanummers

bron 6a

- 1 Voor de partij betekende de terreur dat haar ledenbestand bijna totaal veranderde, de psychische
- 2 vernietiging van de oude bolsjewieken en hun vervanging door een geheel nieuwe generatie van
- 3 betrouwbare, onbesproken en onvoorstelbare psychopaten, die hun leven en hun carrières dankten
- 4 aan hun gewilligheid om in de voetsporen van dode mensen te treden. (...) En dat betekende dat
- 5 Stalin zijn rivalen en critici – uit het verleden en uit het heden, echte en vermeende – uitroeide en
- 6 zijn tirannieke macht uiteindelijk bevestigde.

ontleend aan: A. Wood, Stalin and Stalinism, Londen 1990, pag. 39

bron 6b

- 1 Nadat de koelakken waren geliquideerd in de Sovjet-Unie, was het moeilijk geworden om de
- 2 armoede van de mensen en de economisch slechte omstandigheden te wijten aan vijandige krachten
- 3 in de maatschappij. (...) Daarom was het nodig om nieuwe schuldigen, verraders, vijanden van het
- 4 volk en samenzweerders te vinden, die bewust de bevolking van de Sovjet-Unie ervan weerhielden
- 5 te genieten van de vruchten van hun werk, die van de mensen slaven wilden maken en hen niet
- 6 alleen wilden verkopen aan grootgrondbezitters en kapitalisten maar ook aan de meest slechte
- 7 fascistten.

ontleend aan: V. Rogovin, Parija rastereljannoh, Moskou 1997, pag. 88–89

bron 6c

- 1 Tegen de beschuldigten werd geen gedocumenteerd bewijs ingebracht tijdens de processen: alleen
- 2 hun eigen beschuldigingen en het bewijs van hun veronderstelde collaboratie. Ieder bewijsstuk
- 3 leidde tot nieuwe arrestaties en versterkte de macht van de NKVD. Vele onderzoekers bedreigden
- 4 de beschuldigten met terreur tegen hun families als ze weigerden schuld te bekennen. (...) Het is
- 5 nauwelijks te geloven dat zij die aanwezig waren in de rechtbanken het bewijs voor geldig hielden.
- 6 Toch geloofden veel mensen in de Sovjet-Unie en daarbuiten dat er grond moest zijn voor zulke
- 7 beschuldigingen, hoe absurd ze ook leken.

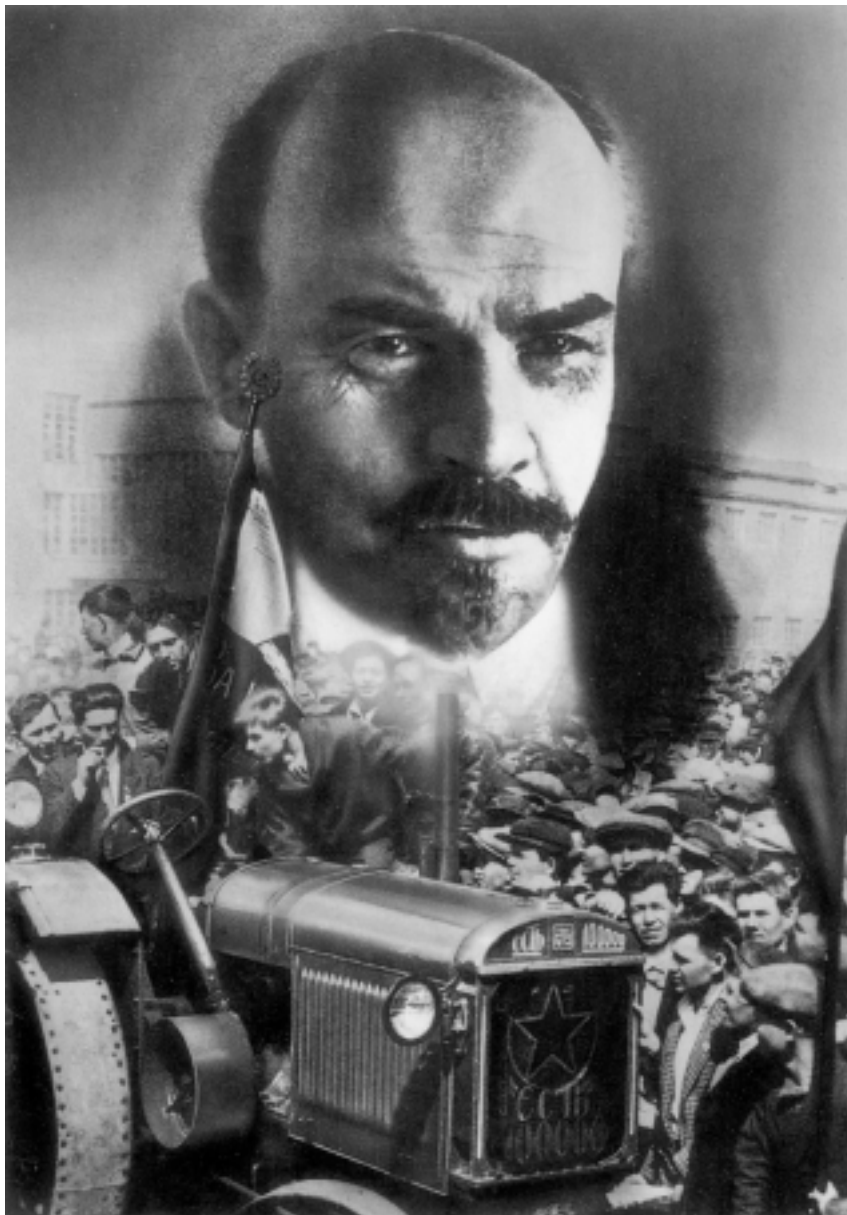
ontleend aan: D. Hosking, Istrija Sovetskogo Sojuza 1918–1991, Moskou 1995, pag. 196 en 194

Eindexamen geschiedenis vwo 2002-I

havovwo.nl

bron 7

Een affiche uit 1934 van de Duitse kunstenaar John Heartfield

Onderschrift:
Lenins visie werd werkelijkheid.

Toelichting:
Voor op de tractor staat het logo van de tractorfabriek en 100.000, waarschijnlijk de 100.000e tractor van deze fabriek.

bron: Irina Antonowa en Jörn Merkert (red.), Berlin Mockba, 1900–1950, München 1995, pag. 273

Eindexamen geschiedenis vwo 2002-I

bron 8

In februari 1966 moest de schrijver Joeli Daniel voor de rechtbank verschijnen vanwege een aanklacht tegen zijn satirisch verhaal 'Hier spreekt Moskou', waarin hij beschreef hoe de Sovjetautoriteiten een 'dag van het vrije moorden' in de Sovjet-Unie afkondigden. Aan het einde van het proces werd hij veroordeeld tot vijf jaar dwangarbeid

- 1 Rechter Smirnov: Begrijpt u de aard van de aanklacht?
- 2 Daniel: Ja, die begrijp ik.
- 3 Rechter: Bekent u schuld?
- 4 Daniel: Nee, niet volledig en ook niet gedeeltelijk.
- 5 Aanklager Temoesjkin: Vertel ons, beklaagde Daniel, welke ideeën probeerde u uit te drukken in
- 6 'Hier spreekt Moskou'?
- 7 Daniel: Het ging mij om het analyseren van de geestesgesteldheid van mensen in een
- 8 ongebruikelijke situatie. Ziet u, ik wilde een wonderlijke situatie schetsen, zodat ik mijn
- 9 hoofdpersonen in ongebruikelijke omstandigheden kon plaatsen. Het is dus, zo gezegd, allemaal
- 10 fantasie.
- 11 Aanklager: Waarom koos u geen andere omgeving voor uw verwickelingen, het antieke Babylon
- 12 bijvoorbeeld? Waarom wilt u zulke verachtelijke ideeën in uw eigen volk situeren?
- 13 Daniel: Dat is aan de kunstenaar.
- 14 Rechter: Wie kan in alle oprechtheid geloven dat de Sovjetregering een dag van het vrije moorden
- 15 zou afkondigen?
- 16 Daniel: Het is duidelijk dat niemand dat kan geloven, dus hoe kan het hier gaan om laster?
- 17 Rechter: Laster is het opzettelijk in omloop brengen van verkeerde noties. Wat u schreef valt daar
- 18 dus onder.
- 19 Daniel: Nee, het is dichterlijke vrijheid.
- 20 Aanklager: Kan uw boek worden geïnterpreteerd als anti-Sovjet? Zouden onze vijanden het kunnen
- 21 gebruiken als wapen in de strijd tegen ons vaderland, tegen onze regering, ons volk?
- 22 Daniel: Ja, maar een man moet altijd een man blijven, onder welke omstandigheden dan ook.

ontleend aan: T. Frankel, The Russian artist, New York 1972, pag. 169–170